

THE FEATURES OF GRAMMATICAL STRUCTURE OF NUMERATIVE UNITS IN ENGLISH AND KARAKALPAK LANGUAGES

Boribaev Koldasbay Bazarbaevich

Doctoral student of Karakalpak State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14414780>

ARTICLE INFO

Received: 06th December 2024

Accepted: 11th December 2024

Online: 12th December 2024

KEYWORDS

English, Karakalpak, numerative units, grammatical structure, numbers, plural, linguistics.

ABSTRACT

This article analyzes the features of the grammatical structure of numerative units in English and Karakalpak languages. Numerative units play an important role in expressing numbers and quantities in both languages, but their formation and use are different. In English, numerative units are associated with simple numbers to indicate numerical units, requiring the plural form of names. In the Karakalpak language, numerative units are often expressed using special words, added to names, and are grammatically coordinated. In the article, the similarities and differences of numerative units in both languages are shown using examples.

INGLIZ VA QORAQALPOQ TILLARI NUMERATIV BIRLIKLARINING GRAMMATIK TUZILISHIDAGI XUSUSIYATLARI

Boribaev Koldasbay Bazarbaevich

Qoraqalpoq davlat universiteti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14414780>

ARTICLE INFO

Received: 06th December 2024

Accepted: 11th December 2024

Online: 12th December 2024

KEYWORDS

Ingliz tili, qoraqalpoq tili, numerativ birliklar, grammatik tuzilish, sonlar, ko'plik, tilshunoslik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada ingliz va qoraqalpoq tillaridagi numerativ birliklarning grammatik tuzilishidagi xususiyatlari tahlil qilinadi. Numerativ birliklar son va miqdorni ifodalashda har ikki tilda muhim rol o'ynaydi, ammo ularning shakllanishi va ishlatilishi turlicha. Ingliz tilida numerativ birliklar sonli birliklarni ko'rsatish uchun oddiy sonlar bilan bog'lanib, ismlarning ko'plik shaklini talab qiladi. Qoraqalpoq tilida esa numerativ birliklar, ko'pincha maxsus so'zlar yordamida ifodalanib, ismlarga qo'shiladi va grammatik jihatdan o'zaro muvofiqlashtirilgan bo'ladi. Maqolada, har ikki tildagi numerativ birliklarning o'xshashliklari va farqlari misollar yordamida ko'rsatilgan.

Numerativ birliklar har qanday tilning muhim grammatik vositalaridan biri bo'lib, ob'ektlarning sonini yoki miqdorini ko'rsatishda ishlatiladi. Ingliz va qoraqalpoq tillari bu

jihatdan bir-biridan sezilarli farq qiladi. Ushbu maqolada numerativ birliklarning grammatik shakllanishi, sintaktik tuzilishi va amaliy qo'llanilishi kengroq yoritiladi, shuningdek, har ikki tilni batafsil taqqoslash orqali tushuntiriladi.

Ingliz tilida numerativ birliklar. Ingliz tilida numerativ birliklar ko'pincha sonlardan tashkil topadi va ular odatda ismlardan oldin kelib, miqdor yoki sonni bildiradi. Ingliz tilidagi numerativ birliklar ko'pincha "one", "two", "three" kabi sonlardan foydalaniladi. Ularning grammatik xususiyati shundaki, numerativ birliklar sonli birliklarni ko'rsatish bilan birga, ular bilan keladigan otlar son bilan to'g'ri kelishi kerak [5, 55-57].

Misollar: One apple (bir dona olma)

Three books (uchta kitob)

Ten students (o'n nafar talaba)

Ingliz tilida, numerativ birliklar odatda otlarning ko'plik shaklini talab qiladi, ko'plik shakli "-s" yoki "-es" qo'shimchalari orqali hosil qilinadi. Masalan, "three books" yoki "ten students". Aytish joizki, numerativ birliklar, o'z-o'zidan keladigan so'zlarni ko'paytirishda yordam beradi va bu ko'paytirilgan so'zlar grammatik jihatdan muvofiqlashtirilgan bo'lishi kerak. Agar otlar sanalmaydigan so'zlar bo'lsa ko'plikka kirmaydi va har doim birlik shaklda qoladi [2, 531-535]. Masalan:

Two pieces of furniture (ikki dona mebel) – bu yerda "furniture" sanalmaydigan ot so'z turkumi bo'lib, "pieces of" iborasi yordamida miqdor ifodalanadi.

A piece of advice – bir maslahat– bu yerda "advice" sanalmaydigan ot so'z turkumi bo'lib, "a piece of" iborasi yordamida miqdor ifodalanadi.

Three slices of bread – uch bo'lak non– bu yerda "bread" sanalmaydigan ot so'z turkumi bo'lib, "three slices of" iborasi yordamida miqdor ifodalanadi.

Two bottles of water – ikki shisha suv– bu yerda "water" sanalmaydigan ot so'z turkumi bo'lib, "two bottles" iborasi yordamida miqdor ifodalanadi.

Qoraqalpoq tilida numerativ birliklar

Qoraqalpoq tilida numerativ birliklar ingliz tiliga qaraganda o'ziga xos grammatik xususiyatlarga ega. Qoraqalpoq tilida numerativ birliklar ko'pincha maxsus numerativ so'zlar orqali ifodalanadi. Bu so'zlar numerativ birliklarni bildiradi va ular otlarga qo'shilib, o'zaro bog'lanishadi. Qoraqalpoq tilida numerativ birliklar sonlardan tashqari, shaklni ifodalovchi maxsus birliklarni ham o'z ichiga oladi [6, 121-125].

Misollar: Bir kitap – bir kitob

Eki kitap – ikki kitob

U'sh stul – uch stul

On dana kitap– o'n kitob

Qoraqalpoq tilida numerativ birliklar son va predmetni aniq ifodalashda katta ahamiyatga ega. Bu tilda, numerativ birliklar ko'pincha so'zlarni yiriklash uchun ishlatiladi, masalan, "bir nechta" yoki "ko'p" kabi ifodalar yordamida. Qoraqalpoq tilida otlar ko'pincha ko'plik shaklida emas, lekin so'zning kontekstiga qarab ko'plik qo'shimchasi -lar, -ler qo'shilishi mumkin:

Eki kitap – ikki kitob (odatiy holda ko'plik qo'shimchasi ishlatilmaydi).

Kitaplar bir mu'yeshte turadi – kitoblar bir burchakda turibdi (bu yerda ko'plik qo'shimchasi ishlatiladi).

Qoraqalpoq tilida sanalmaydigan birliklar uchun miqdorni aniqlashda maxsus bo'luvchi birliklar ishlatiladi:

Bir kese suv – bir piyola suv

U'sh bo'lek nan – uch bo'lak non

1-jadval. Ingliz va qoraqalpoq tillarida numerativ birliklarning o'xshashlik va farqlari

Xususiyat	Ingliz tili	Qoraqalpoq tili
Numerativ birliklarning asosiy shakli	Sonlar va maxsus iboralar (e.g., <i>one, two, a piece of</i>)	Sonlar va maxsus birliklar (e.g., <i>bir, eki, bo'lek</i>)
Sanalmaydigan otlar uchun qoida	Sanalmaydigan otlar birlik shaklda ishlatiladi va miqdor maxsus birliklar orqali ifodalanadi (e.g., <i>a piece of bread</i>)	Sanalmaydigan otlar birlik shaklda ishlatiladi va maxsus birliklar orqali ifodalanadi (e.g., <i>bir bo'lek nan</i>)
Otlarning ko'plik shakli	Numerativ birlikdan keyin ot ko'pincha ko'plik shaklda ishlatiladi (e.g., <i>three books</i>)	Numerativ birlikdan keyin ot odatda birlik shaklda qoladi, ko'plik shakl kontekstga qarab ishlatiladi (e.g., <i>eki kitap</i>)
Ko'plik qo'shimchasi	"-s" yoki "-es" qo'shimchalari (e.g., <i>books, students</i>)	"-lar" yoki "-ler" qo'shimchalari (e.g., <i>kitaplar, adamlar</i>)
Maxsus birliklar orqali miqdor ifodasi	Miqdorni aniqlash uchun <i>piece, bottle, slice</i> kabi birliklar ishlatiladi	Miqdorni aniqlash uchun <i>bo'lek, kese, shisha</i> kabi birliklar ishlatiladi
Misollar	- <i>Three slices of bread</i> (uch bo'lak non)	- <i>U'sh bo'lek nan</i> (uch bo'lak non)
	- <i>Two bottles of water</i> (ikki shisha suv)	- <i>Eki baklashka suv</i> (ikki shisha suv)
Sonlarning ishlatilishi	Sonlar otlarning oldidan keladi (e.g., <i>one apple, ten students</i>)	Sonlar otlarning oldidan keladi (e.g., <i>bir kitap, eki adam</i>)
Ko'p ma'no ifodalovchi birliklar	- <i>Several, many</i> (e.g., <i>many books</i>)	- <i>Ko'p, bir neshe</i> (e.g., <i>ko'p kitap</i>)

Bu jadvaldan ko'rinib turibdiki, ingliz va qoraqalpoq tillarida numerativ birliklarning ishlatilishida ba'zi umumiyliklar bo'lishiga qaramasdan, ularning grammatik shakllanishi va qo'llanilishida sezilarli farqlar mavjud.

Xulosa. Numerativ birliklarning grammatik tuzilishi tillarning umumiy strukturasi va madaniy farqlarini ochib beradi. Ingliz tilida ko'plik va sanalmaydigan birliklar qat'iy grammatik qoidalarga bo'ysunsa, qoraqalpoq tilida bu erkinroq. Har ikki til numerativ birliklarni alohida morfologik va sintaktik xususiyatlar bilan ifodalaydi. Bu tilshunoslikka oid

o'rganishlar uchun yangi imkoniyatlarni ochadi va ikki tilni o'zaro qiyoslashga sharoit yaratadi.

References:

1. Handayani, N. D., & Silitong, F. (2016). EFL Students' Ability to Identify Singular and Plural Nouns in Paragraph. *ELLITE: Journal of English Language, Literature, and Teaching*, 1(2).
2. Hsieh, L., Leonard, L. B., & Swanson, L. (1999). Some differences between English plural noun inflections and third singular verb inflections in the input: The contributions of frequency, sentence position, and duration. *Journal of Child Language*, 26(3), 531-543.
3. Ionin, T., & Matushansky, O. (2004). A singular plural. In *Proceedings of WCCFL* (Vol. 23, pp. 399-412). Davis: University of California.
4. New, B., Brysbaert, M., Segui, J., Ferrand, L., & Rastle, K. (2004). The processing of singular and plural nouns in French and English. *Journal of Memory and Language*, 51(4), 568-585.
5. Saidova, S. (2024). SIMILARITIES AND DIFFERENCES OF NUMBER WHICH IS THE CATEGORY OF NOUNS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 44(9), 55-57.
6. Худайбергенов, З. О., Пурханова, М., & Нарбаева, Д. (2024). Qaraqalpaq hám ózbek tili sóz shaqaplarınıń (atliq ha'm kelbetlik) uqsas hám ayırıqsha tárepleri. *Research and Publications*, 1(1), 121-125.